Гурбан. Сусl..

Гулу. Јолдашлар, даһа дајанмаг јери дејил. Инди о бири кафтар да кәлиб чыхар.

Нијаз. Ејби јохдур, ону да һачынын күнүнә саларыг.

Гулу. Һачы Мурад, худаһафиз. Һәркаһ Аға Гулуну ахтарсан, Шама кәл. Сиз өләсиз, нәинки Шама, һәтта Һиндистана да кәлиб чыхар.

Һамы кедир, пәрдә бир мүддәт ачыг галыр, сонра Мәһәррәм бәј дахил олур.

Мәһәррәм бәј. Евдә, һәјәтдә һеч кәси тапмадым, бунлар нечә олмушлар? Бу палазы, дөшәкчәни нијә бураја чәкибләр? Јохса, евә оғру кәлмишдир. Еләди ки, вар. Бәс Һачы Мурад һарададыр? *(Бучагдан Һачы Мурадын хырылтысы кәлир.)* Будур бурада. Бунун әл-ајағыны ким бағламыш? *(Ачыр.)*

Һачы Мурад. Мәһәррәм бәј, евим јыхылды...

Мәһәррәм бәј. Һачы әми, де көрүм, сәнә нә олуб? Әл-ајағыны ким бағлајыб?

Һачы Мурад. Гулу залым оғлу. Әлигулу да она јолдаш иди. Евим јыхылды, тар-мар олду. *(Кедиб сандыға бахыр.)* Һаны шәфәгин, көзәл чәваһир, һарадасан зәриф гызыллар?! Мәһәррәм бәј, тез кет дивана мә'лум ет. О гулдурлары тутдуруб, мәним пулларымы гајтар.

Набат тәнкнәфәс дахил олур.

Набат. Аға, Имран Күлзар ханымы көтүрүб гачды.

Мәһәррәм бәј вә Һачы мат галырлар.

Мәһәррәм бәј. Әлимдән мал-дөвләт чыхды.

пәрдә

ДИБДАТ БӘЈ

Бир пәрдәли, ики шәкилли мәзһәкә

ИШТИРАК ЕДӘНЛӘР

Сәфдәргулу бәј — мүлкәдар бәј. Учабојлу, долубәдәнли, үзүгырхыг, чәркәз либасында, әлли јашында садәдил бир шәхс. Данышанда тез-тез «вот тебе на» сөзүнү тәкрар едир.

Меһди бәј
Вәли бәј
Рүстәм бәј — Сәфдәргулу бәјин гумар јолдашлары.
Саша бәј
Мәшәди Сәмәд — дүканчы.
Азад бәј — доктор.
Нәби — Сәфдәргулу бәјин нөкәри.
Чәби — Меһди бәјин нөкәри.
Ованес — Саша бәјин нөкәри.
Рәһим — тарзән.
Кәрим — охујан.

БИРИНЧИ ШӘКИЛ

Сәһнә Сәфдәргулу бәјин отағыны көстәрир. Отаг јары Асија, јары Авропа гајдасы илә бәзәнмиш. Ортада кирдә стол. Үстә шамдан, карт вә гејри гумар шејләри. Сандалјалар гајдасыз һалда дурмуш. Ачыг гапыдан јемәк отағы көрүнүр. Пәрдә галхдыгда Нәби отағы гајдаја саларкән өз-өзүнә сөјләнир.

Нәби. Вај сизин евинизи аллаһ јыхсын, а белә ағалар. Бир белә дә гумар ојнамаг олармы? Һәр күн сәһәрә кими ојнајырлар. Чох вахты кечәни күндүзә гатыб о бири күнә кими карт вururлар. Валлаһ, мән нөкәр белә ра-

829—19

hатсызлыға давам едә билмәрәм. Амма бизим бу нәчиб бәјләримиз давам едирләр. Өзкә вахты «о јана дур» үстә хәнчәр, таганчаја чыхырлар. Амма гумарда бир-бирләринә итә дејилмәз сөзләри дејирләр. Јенә дә кечир кедир. Амма лотулар мәним бу сәфеһ ағамы јахшы товлајыб тапыблар. Кечә-күндүз чөрәјини јејиб, чајыны ичиб, өзүнү дә, гумарда сағмал инәк кими сағырлар. Ha-ha-ha... *(Бир аз дајаныб јенә дә)* Ha-ha-ha... А кишиләр, бу лотуларын һәр кәләкләри гуртармышды, галмышды елә бу. Инди дә тутублар ки, Сәфдәргулу ағa, сәни чәми бәјләр тәрәфиндән дибдат сечәчәјик. Кедиб Фитилбөркдә дум дејирләр, нә дејирләр, орада вәзирләр јанында данышасан. Ha-ha-ha... Сәфдәргулу бәј вәзирләр јанында данышачаг? Baj о јазыгларын һалына. «Вот тебе на»дан башга бир шеј баша дүшә билмәјәчәкләр. *(Чәби дахил олур)*. Хош көрдүк, а Чәби ләлә. Мәнә гуллуг.

Чәби. Кечә ағамын папирос гутусу бурада галыбдыр. Она кәлмишәм.

Нәби *(папирос гутусуну столун үстүндән көтүрүб верир)*. Чәби, сән өләсән бу кечә аған Мећди бәји тәмиз сүнкә чәкибләр. Јахшы ки, һәлә папағыны да јаддан чыхартмајыб.

Чәби. Мәним ағам картын һөчәтинә кедәндир.

Нәби. Одур ки, бу кечә он бир әл онлуға вурулду. Ахырда һирсиндән карты чырыб атды.

Чәби. Мән Мећди бәјин јеринә олсајдым, онлуға вуруланда гачарам доггузлуға. Она да вуруланда, сәкизлији гојардым. Кетдикчә бир хал азалдардым.

Нәби. Ha-ha-ha... афәрин сәнә, Чәби ләлә. Сән лап гарт гумарбаз имишсән. Онда мәнлә бир әл гончуна ојнамагда нечәсән.

Чәби. Чох јахшы, ојнарам. Бәс Сәфдәргулу ағa евдә дејил?

Нәби. Горхма, елә јатыбдыр ки, топ да атсан хәбәри олмаз.

Чәби. Бу кечә удубдур, јохса удузубдур?

Нәби. Һеч көрүнмәз иш!.. Удубдур! Чәби, јахшы јадыма салдын, ағa тапшырмышды ки, ону тездән дургузам. Күнорта олубдур, амма о һәлә јатыб. Чәби, бу кечә биздә бөјүк гонаглыг вар. Охујанлы, чаланлы, ичкили.

Чәби. Сәфдәргулу ағаны вәкил сечәчәкләр. Онун үчүнмү?

Нәби. Бәли. Буну сән һарадан билирсән?

Чәби. Бу бәјләрин кәләјидир. Ону әлә салырлар. О күнү бәјләрин һамысы биздә иди. Күлмәкдән гәшш едирдиләр. Мећди бәј дә дејирди: Нә вар, зәһмәти мән чәким, гонаглығы Сәфдәргулу бәјин бојнуна мән гојум, һамы кәләји мән гурум, кефи сиз чәкин.

Нәби. Бунун бәјләрин кәләји олдуғуну мән дә дујмушам. Анчаг нә ишим вар, ағa мәнә бир чуха вә'дә едибдир. Тәки о чатсын.

Чәби. Кәрәк габагчан аласан. Сонра кәләк ачыланда вермәз. Бәлкә јадына саланда сәни дә көтәкләјәр.

Нәби. Елә мән дә онун фикриндәјәм. Кедим дургузум. Амма даш кими бәрк јатандыр. Билмирәм һеч дургуза биләчәјәммі? *(Кедиб јатаг отағынын гапысындан чағырыр)*. Сәфдәргулу ағa, Сәфдәргулу ағa! Инди кәл буну ојат. Палтарлы тахта јыхылыб, хорулдајыр. *(Сәсини уҹалдыр)*. Сәфдәргулу ағa, Сәфдәргулу ағa, әстәғфүрулла, әкәр вечинә исә.

Чәби. Әдә, кедиб әлин илә дурғузсана.

Нәби. Јахшы бујурурсан, Чәби ағa. Сән өләсән дуруб атама од вурар. О күнү елә етмишдим. Диксиниб атылды вә мәнә елә силлә чәкди ки, көзләримдән од парлады. Деди ки, бундан сонра мәни һеч вахт әлинлә дургузма. *(Гышгырыр.)* Сәфдәргулу ағa! Сәфдәргулу ағa! Аллаһү әкбәр, мән нә едим? А Чәби, сән дә көмәк елә, көрәк бу дибдат бәји ојада биләрикми?

Чәби. А балам, мән нә көмәк едим? Белә ки, Сәфдәргулу ағa јатыбдыр, һеч «Короғлу» да чалсан дуран дејил.

Нәби. Baj, сағ ол Чәби, јахшы јадыма салдын. *(Чыртыг вура-вура о бири отагдан бир гавал вә бир тар кәтирир.)* Инди дурарсан. Сәнә бир елә мејмун һавасы чалым ки, сычрајыб дик атыласан. Ал гавалы, көһнә лоту. *(Гавалы Чәбијә верир вә өзү чалыб охујур)*.

Мән бу дәрәдән кечмәрәм,
Чадрамы јелләтмәрәм,
Ағ саггала кетмәрәм,
Кәл, кәл, ај еви јыхылмыш,
Тез кәл, ај еви јыхылмыш.

(Кедиб гапыдан бахыр.) Чәби, сән өләсән, һеч һалына тәфавүт етмир.

Чәби. Инди сән бир саллама бајаты чал, көр мән нечә ојадырам.

Нәби чалыр.

Чәби.

Әзизим улу дағлар,
Чешмәли сулу дағлар.
Бурда бир гәриб өлмүш,
Көј кишнәр, булуд ағлар.

Нәби кедиб гапыдан бахыр.

Нәби. Хејр а.

Чәби. Адә, бәлкә киши өлүб?

Нәби. Һардан өлүбдүр, хорултусуну ешитмирсән? Аj Чәби, нә едәк? *(Фикрә кедир.)* Һә тапдым, јахшы тапдым.

Чәби. Де көрүм, нә тапдын?

Нәби. Гумарбазы гумар ојадар. Чәби ләлә, инди кәл бәјләрин гумар ојнамагларынын тәглидини чыхардаг. Онда көрәрсән нечә дурар. Күрсүнү чәк отур. *(Отурурлар.)* Бах, мән Вәли бәј, сән ағаи Мећди бәј. Аһ, бир адам да олсајды, ишимиз дүзәләрди.

Ованес — дахил олур.

Ованес. Нәби, Саша бәјин ағачы бурада галыб. Она кәлмишәм.

Нәби. Кирвә, јахшы вахтда кәлмисән, бир адамымыз чатмырды. *(Дуруб онун әлиндән тутуб стола тәрәф чәкир).* Һәлә бујур, отур.

Ованес. Јох, кирвә мән гумар ојнамырам.

Нәби. А киши, отур.

Ованес. Мән гумары тоба етмишәм.

Нәби. Отур, пул илә ојнамырыг. Зарафат едирик.

Ованес. Кела, габагда да мәни о чүр өјрәдиб, евими јыхдылар.

Нәби. Адә, гумар ојнамырыг, ојун чыхардырыг. Сән отур, бу саат дејим. *(Ованес отурур.)* Бах, сән Саша бәј...

Ованес. Мән Ованесәм.

Нәби. Адә, а ганмаз ајы, мән билирәм ки, сән Ованес кирвәсән. Биз ағаларын гумар ојнамаларынын тәглидини чыхардырыг. Бах, Чәби Мећди бәјдир, мән Вәли бәј, сән дә ағаи Саша бәј... Инди баша дүшдүнмү?

Ованес. Кела, баша дүшдүм, анчаг бу нә үчүндүр?

Нәби. Сонра дејәрәм.

Чәби. Бах, Ованес. Саша бәј кими ојна.

Ованес. Архајын ол, кела, лап өзү кими ојнајачағам.

Чәби. Нә ојнајаг?

Нәби. Штос *(кедиб Сәфдәргулу бәјин отағынын гапысыны ачыр, сонра кәлиб бир калод карты әлинә көтүрүр. Вәли бәј ролунда).* Бах, господа, бу јүз манат банкдыр, карт дејин.

Чәби *(Мећди бәј ролунда).* Хејр, олмаз, кәрәк туз вураг, кимә чыхса о, банк гојсун.

Ованес *(Саша бәј ролунда).* Мећди бәј дүз дејир, кәрәк туз вураг.

Нәби. Пәһ, јенә Мећди һөчәтә салды. Јахшы туз вурурам. *(Карты бир-бир үч јерә пајлајыр, туз Нәбијә чыхыр).* Көрдүнүз, туз мәнә чыхды. Јаманлыг өзүнүзә галды.

Чәби. Правило, беләдир, әзизим.

Нәби. Инди карт гојун:

Чәби *(столун үстдәки башга калоддан карт чәкиб үзү үстә гојур).* Халы беш манат.

Ованес. Карты он манат.

Нәби *(карты чевирир).* Бешлик үздәдир, картынызы ачын. Вәли бәј сәнинки үздәдир. Ијирми манаты банкә ат, гаданы алым. Саша бәј, бу саат сәнин үчүн дә бир онлуг кәтирәрәм *(карты саға вә сола пајлајыр).* Сән вурдун, бујур, Саша бәј, бу да сәнин он манатын.

Ованес. Гој банкда дурсун. Угол кедәчәјәм.

Нәби. Чох јахшы, кет *(карты чалыр).* Бујурун кәсин. *(Ованес кәсир.)*

Чәби. Халы үч манат.

Ованес. Угол, кела, халына да он манат.

Нәби. Пәһ, Саша бәј јенә азартны еләди. Хејр, вермирәм. Сәнә халы үч манатдан артыға ход јохдур.

Ованес. Картын тәпәдир.

Нәби. Онда ејби јохдур. Мећди бәј шаһид ол ки, Саша бәјин карты тәпә олмаса, пул вермәјәчәјәм. *(Карты чевириб саг-сола пајлајыр.)* Саша бәј, бу да тәпә.

Ованес. О дејил, ејби јохдур, о олмасын, бу олсун. Халы үч манатдан едәр алты манат. Банкдан истәрсән дөрд манат. Вәли бәј, картынын үзүнү ач.

Чәби. Сурәт кәтир.

Нәби *(саға вә сола пајлајыр.)* Бу да сурәт.

Чәби. О дејил.

Нәби. Бујур, бу да сурәтин о бириси.

Чәби. О да дејил.

Нәби. Мећди бәј, картыны ач, јохса кетмәрәм.

Чәби. Но, картын далыны чәк, дејим.

Нәби *(сәсини ујалдыр)*. Валлаһ чәкмәрәм. Чаным, сурәтин икиси чыхыбдыр.

Чәби. Сән өл, о картын далыны чәк, көстәрим.

Нәби. Пәһ, Вәли бәј, јенә һөчәтә салдын? Ибишин чанына чәкмәрәм. Ди инан...

Сәфдәргулу бәј *(о бири отагдан)*. Вәли бәј, туз кәтир. Мећди һәмишә ону гојар.

Нәби. Һа беләчә... Залым картын күчүнү көрдүнүзмү? Ушаглар, чәлд күрсүләри кәнара гојун. Карты кизләдин, инди сиз бајыра чыхын, мәни көзләјин.

Чәби, Ованес чыхырлар.

Сәфдәргулу бәј *(башыашағы чибиндән пул чыхарыб)*. Вәли бәј, гыз да! Бу он манат *(башыны галдырыр)*. Нәби!

Нәби. Бәли.

Сәфдәргулу бәј. А кәдә, бәјләр һаны?

Нәби. Аға, бәјләр јохдур.

Сәфдәргулу бәј. Ај кәдә, нә дејирсән? Вот тебе на. Индичә сәсләри кәлирди. Гумар ојнајырдылар.

Нәби. Аға, бәлкә јухунда көрмүсән?

Сәфдәргулу бәј. Ај кәдә, нә дејирсән? Вот тебе на. Башына ат тәпибдир, нәдир? Индичә бурадан Вәли бәјин, Мећди бәјин сәсләри кәлирди. Пијан салдат кими, вот тебе на, евә кәлиб кедәндән дә хәбәрин јохдур. О бири отаға бах. Көр орададырлармы?

Нәби. Бу саат орадан кәлирәм, һеч кәс јохдур.

Сәфдәгулу бәј. Аллаһү әкбәр, вот тебе на. Ај кәдә, мән дәли олмамышам ки, индичә бу гулагларымла ешитдим ки, вот тебе на, Вәли бәј Мећди бәјә дејирди ки, картыны ачмасан кетмәрәм.

Нәби. Аға, анд ичкинән ки, сәнә ачығым тутмајачаг, дүзүнү дејим.

Сәфдәргулу бәј. Јахшы, ачығым тутмаз, де көрүм.

Нәби. Хејр, Мәләкниса ханымын коруна анд ич, дејим.

Сәфдәргулу бәј. Анд олсун Мәләкниса ханымын коруна. Вот тебе на! Ачығым тутмаз. Инди де.

Нәби. Аға, өзүн бујурмушдун ки, мәни тез ојат, ахшама гонагларым вар, кәрәк базарлыг едәм. Мән дә нә гәдәр чағырдым, гышгырдым, ојанмадын. Ахырда наәлач галыб Чәби вә Ованес илә бәјләрин гумар ојнамаг тәглидини чыхартдым ки, бәлкә онларын сәсләринә ојанасан. Дүзү будур.

Сәфдәргулу бәј. Һа-һа-һа... Ај кәдә Нәби, сән нә лотусан. Бәс Чәби, Ованес һаны?

Нәби. Аға, онлар сәсини ешитчәк горхуб бајыра гачдылар.

Сәфдәгулу бәј. Чағыр, бураја кәлсинләр.

Нәби *(гапыны ачыб чағырыр)*. Чәби, Ованес бураја кәлин, аға чағырыр.

Чәби вә Ованес дахил олурлар, баш әјирләр.

Сәфдәргулу бәј. Адә сиз нә бичсиниз, инди дә бизим тәглидимизи чыхардырсыныз? Вот тебе на. Чәби, де көрүм Мећди бәј нә төвр карта кедир?

Чәби *(сәсини дәјишдирир)*. Доггузлуг напи пәә... Јенә үзә дүшдү... Атанти.

Сәфдәргулу бәј. Һа-һа-һа... Сиз өләсиниз лап Мећди бәјин өзүдүр. Адә, Ованес, сән де көрүм, Саша бәј нә төвр ојнајыр?

Ованес. Алтылыг угол, халына да үч манат.

Сәфдәргулу бәј. Һа-һа-һа... *(Бармағы илә горхудур)*. Әлбәт Саша бәји, вот тебе на, көрәрәм. Бәс сиздән ким удду?

Чәби. Аға, пулумуз һарадајды ки, пулдан ојнајаг.

Сәфдәргулу бәј *(онлара пул пајлајыр.)* Ала, бу сәнин, бу сәнин, бу да сәнин. *(Һәрәсинә бир манат верир.)*

Үчү дә. Сағ олсун Сәфдәргулу аға!

Сәфдәргулу бәј. Бу күн мәни сечсәләр, һәрәнизә бир хәләт верәчәјәм.

Чәби. Аға, сиздән артыг ким вар ки, ону сечәләр.

Нәби. Бу доғрудур, бизим өлкәдә икинчи Сәфдәргулу аға тапылмаз.

Ованес. Аға, чох сағ ол, кела аллаһ сизи бизим үстүмүздән әскик етмәсин.

Чәби. Аға, изин вер, кедәк.

Сәфдәргулу бәј. Јахшы кедин.

Чәби вә Ованес баш ендириб чыхырлар.

Сәфдәргулу бәј. Нәби, биз дә кедәк, бәјләр үчүн ичкидән-заддан алым, кәтир. Ашпазын һәр шеји һазырдырмы?

Нәби. Бәли.

Сәфдәргулу бәј. Онда кедәк.

Чыхырлар.

пәрдә

ИКИНЧИ ШӘКИЛ

Биринчи пәрдәнин сәһнәси. Пәрдә галхдыгда **Сәфдәргулу бәј** көрүнүр.

Сәфдәргулу бәј *(саата бахыр)*. Инди сечки кәрәк гуртара. Нәби! Нәби!..

Нәби дахил олур.

Нәби. Нә буjурурсан, аға?

Сәфдәргулу бәј. Әдә, охуjан-чаланлара хәбәр вермисәнми?

Нәби. Бәли, вермишәм.

Сәфдәргулу бәј. Бәс нијә кәлмәмишләр? Бу саат бојлар кәләчәкләр, вот тебе на. Кет көр нә үчүн кечикмишләр.

Нәби чыхыр, сонра Мећди бәј, Вәли бәј, Рүстәм бәј, Мәшәди Сәмәд, Саша бәј сәс-күjлә дахил олурлар.

Һамы. Урра... Урра... Сағ олсун Сәфдәргулу бәј! Сағ олсун бизим депутат!

Сәфдәргулу бәји көтүрүб jухары атыб-тутурлар.

Сәфдәргулу бәј. Госпада! Бир дајанын, вот тебе на, нәфәсими алым.

Вәли бәј. Әдә, бу охуjан, чаланлар һарада галдылар?

Рәһим вә Кәрим дахил олурлар.

Мећди бәј. Jахшы вахтда кәлмишсиниз, тез бир «Узундәрә» чалын.

Чалырлар.

Вәли бәј. Мећди бәј, Сәфдәргулу бәjин һавасы о дејил.

Мећди бәј. Вәли бәј, рича едирәм, ики достун арасына кирмә. *(Ојнајыр, сонра Сәфдәргулу бәjин әлиндән тутур.)* Кәл ојнајаг, вәфалы достум.

Ојнајырлар, гејриләри дә чыртыг чалырлар, сонра отururлар.

Рүстәм бәј. Госпада, сәһәрә кими бурадајыг. Jеjәчәjик, ичәчәjик, ојнајачағыг. Гумар вурачағыг. Анчаг кәрәк габагча ишимизи гуртараг, русларда бир мәсәл вар, дејәрләр: Куj, железо пока горjачо.

Мәшәди Сәмәд. Рүстәм бәј, мә'насыны дејиниз ки, мән дә баша дүшүм.

Рүстәм бәј. Jә'ни дәмири гызғын икән jастыла. Мәшәди Сәмәд, инди баша дүшдүнмү?

Мәшәди Сәмәд. Бәли, чох jахшы баша дүшдүм. Сиз дејирсиниз ки, Мәшәди Сәмәд, белә фүрсәт әлә дүшмәз, Сәфдәргулу бәjдән гырх манат дүкан борчуну алмаг вахты кәлмишдир.

Рүстәм бәј. Рәһмәтлијин оғлу, сән Нуһинәбинин борчундан дәм вурурсан. Мән һал-һазырдан данышырам. Бу адамлар шаһиддир ки, мән Сәфдәргулу бәjин депутат сечилмәси jолунда нә гәдәр чалышмышам. Госпада, доғрудурму?

Һамы. Доғрудур.

Рүстәм бәј. Она-буна мән өлүм демишәм. Чүрбәчүр һијлә гурмушам, ахыры өзүмү онун сечки гутусуна нәзарәтчи тә'jин етдирмишәм. Госпада, доғрудурму?

Һамы. Доғрудур.

Рүстәм бәј. Өзүнүз билирсиниз ки, бизим адамларын әксәри сечки ишинә бәләд дејилләр. Бундан истифадә едәрәк хам адамлары белә алдатмышам: Әми, һеч сечки көрмүсән? — Хеjр, оғлум көрмәмишәм. Ал бу jумру шеји өзүн сал. — Хеjр, әми ону еләмәк олмаз, анчаг сәнә көмәк едәрәм, — онун әлиндән тутуб гутунун пәрдәсини галдырараг, — бах, әми, шары белә саларлар, дејә кишинин әли илә ағ шар салдырмышам. Бах, иманымы белә сатмышам. *(Күлүшүрләр)*. Бу үсул илә нә гәдәр шар салмышам, өзүм дә һесабыны итирмишәм.

Мећди бәј. Сәнин дедијиндән белә чыхыр ки, һамы ишләри сән көрмүсән?

Рүстәм бәј. Хејр, Мећди, бәј, мән һаггы итирән адам дејиләм. Һамыныз ишләмисиниз. Хүсусән сиз, Мећди бәј.

Саша бәј. Рүстәм бәј, кела чох узун данышмаг лазым дејил. Борчуну де көрүм.

Күлүшүрләр.

Рүстәм бәј. Һәр ағ шара бир манат истәмәјә һаггым вар, ону да дедим ки, һесабыны итирмишәм, она көрә 80 манат иктифа[1] едирәм.

Вәли бәј. Чох инсафлы адамсан, мән чалышмағымы һесаб етмирәм, чүнки дост, дост јолунда чаныны да гојар. Лакин Сәфдәргулу бәјдән һалалча алтмыш манат гумар борчуну истәјирәм.

Мећди бәј. Госпада, сиздән суал едирәм, бу ишин баниси кимдир вә бу јолда һамыдан артыг чалышан ким олмуш?

Һамы. Сиз.

Мећди бәј. Вәли бәј, сән вәкилсән, белә ишләрдә мәһарәтин вар, мәсәлән, бир белә иши көтүрүб судда удсан нечә алардын?

Вәли бәј. Икиминдән аз алмаздым.

Мећди бәј. Мәнчијәз јүзчә манат истәјирәм.

Сәфдәргулу бәј. Госпада, һамыныз разы едәчәјәм, һәлә кеф заманыдыр.

Рүстәм бәј. Јох, јох, шәрти белә кәсдик ки, әввәл борч, сонра кеф. Госпада, беләдирми?

Һамы. Бәли, бәли... *(Ону әһатә едирләр.)* Тез ол, вер.

Сәфдәргулу бәј. Госпада, бир дајанын, вот тебе на.

Һамы. Тез ол, вер.

Сәфдәргулу бәј. Көрүнүр, бир Саша бәјә борчум јохдур.

Саша бәј. Кела, нечә јохдур. Ағламајан ушаға сүд вермәзләр? Дүнән кечә өзүн демәдинми, Саша, бу банки апарсам сәнә әлли манат дәсхош верәчәјәм. Апардын, амма вермәдин. Кела, кишинин сөзү бир олар.

Күлүшүрләр.

[1] Кифајәтләнмәк.

Мећди бәј. Саша бәј доғру дејир, һамымыз шаһидик. Дүнән биздән дөрд мин манат пул апармысан.

Сәфдәргулу бәј *(чибиндән портмонетини чыхардыр)*. Ала, бу сәнин, бу сәнин, бу сәнин, бу сәнин, бу да сәнин.

Нәби *(јемәк отағындан гачараг кәлир)*. Аға, мән галдым.

Сәфдәргулу бәј. Ала, бу да сәнин.

Һамы. Сағ олсун Сәфдәргулу бәј! Сағ олсун бизим депутат! Урра...

Мәшәди Сәмәд. Рүстәм бәј, ура-ура демәкдән боғазымыз гуруду. Јашламаг лазымдыр.

Саша бәј. Мәшәди Сәмәд, кела лап үрәјимдән дәм вурдун.

Доктор Азад бәј палтолу, әлиндә әса дахил олур.

Азад бәј. Госпада, бу нә ура-урадыр. Јохса Сәфдәргулу бәјә тој едирсиниз?

Мећди бәј *(кәнара)*. Нә пис вахтда кәлди.

Сәфдәргулу бәј. Һәким, хош кәлмисән, бујурунуз. Нәби, Нәби... *(Нәби јемәк отағындан кәлир.)* Адә, докторун палтосуну тут.

Азад бәј. Хејр, хејр, кедәсијәм. Күчәдә Нағыбәјин оғлу көзләјир. Атасы ағыр хәстәдир, далымча кәлмиш, вахтым јохдур.

Сәфдәргулу бәј. Мәним сағлығыма бир стәкан шампански ичмәјә дә вахтын јохдур? Вот тебе на!

Мећди бәј. Јох, јох, мән разы дејиләм. Доктору јолдан еләмәјин. Нағы бәј өләр, чавабдеһ биз оларыг.

Рүстәм бәј. Мећди бәј доғру дејир, гој Азад бәј кедиб нахошуна бахсын, сонра кәлиб бизимлә сәһәрә кими кеф едәр.

Азад бәј. Мән өзүм Зејнал бәјин гонаглығындан кәлирәм. Орада мәни бурахмырдылар. Сөз вердим ки, Нағы бәјә бахыб гајыдарам. Сәфдәргулу бәј, доғрудан да бу нә гонаглыгдыр? Һәлә орада Зејнал бәји падшаһлыг думасына вәкил сечмәк мүнасибәти илә шампански ичиб ура-ура гышгырырлар. Бурадакы ура-ура ким үчүндүр?

Сәфдәргулу бәј. Госпада, бу нә дејир? Вот тебе на! Мәнәм депутат, јохса Зејналдыр?

Вәли бәј. Һәким сәһв едир, вәкил сәнсән.

Рүстәм бәј. А пир олмуш, азарлы орада чан верир. Сән бурада бизә лексија охујурсан.

Мећди бәј. Азад бәј, Рүстәм бәј доғру дејир, јолуңла дүз кедә билмирсән? Сәнә нә борчдур ки, бурада нә гајырырыг.

Азад бәј. А лотулар, бу нә кәләкдир? Нә үчүн кишини алдадырсыныз?

Мећди бәј. Ричa едирик ки, бизлә Сәфдәргулу бәјин арасына кирмәјәсиниз, вәссалам.

Азад бәј. Мән дә сиздән ричa едирәм ки, сабаһ Сәфдәргулу бәј һәгигәти билиб баш-көзүнүзү әздикдә, мән һәкимин үстә јүјүрмәјәсиниз, вәссалам. *(Чыхыр.)*

Сәфдәргулу бәј. Госпада, бу нә ишдир? Вот тебе на!

Мәшәди Сәмәд. Сәфдәргулу бәј, әслинә бахсан бизим ишимизин һамысы вот тебе надыр.

Күлүшүрләр.

Мећди бәј. Достум, диггәтлә мәнә гулаг асмағыны ричa едирәм. Әкәр мән дејән фикрә шәрик олмасан, Азад бәј бујурдуғу кими гол-габырғамызы гыр. Инди гулаг ас, Зејнал бәј вә гејри бәјин бу ишә кириишмәкдә мәгсәди нәдир? Мәнчә бирчә шејдир: она дибдат бәј десинләр, вәссалам. Мадам ки, иш белә дир, мән өз тәрәфимдән вә бу достларым тәрәфиндән сәнә сөз верирәм ки, елә бир тәдбир көрүм ки, бу дибдат бәј ләгәби сән өләнә кими, хејр, јүз илләрчә, даһа доғрусу мин илләрчә үстүндә галсын. Шүбһә едирсән? Госпада, бу 52 вәрәгдән дүзәлмиш карт нә вахт мәһв олачагдыр?

Рүстәм бәј. Бүтүн бәшәриҗҗәт мәһв оланда.

Мећди бәј. Доғру.

Вәли бәј. Карт, бәшәриҗҗәт, дибдат бәј... анламырам.

Мәшәди Сәмәд. Сән анламырсанса, мән чох көзәл анлајырам. Мећди бәј, далыны сөјлә.

Мећди бәј. Госпада, бу андан бизим арамыздан валет-салдат ләфзләри көтүрүлүр...

Мәшәди Сәмәд. Јеринә бир дибдат бәј гонур.

Рүстәм бәј. Браво!

Вәли бәј. А... инди баша дүшдүм. Мәнчә шаһын јеринә дибдат бәј гојаг.

Мећди бәј. Хејр, хејр, шаһларын јерләри мәһкәм дејил. Салдат һәр заман олачагдыр.

Саша бәј. Сәфдәргулу бәј, сәнин кела, о гарлы шахталы Петербургда нә ишин вар?

Вәли бәј. Бундан әлавә падшаһлыг думасынын вәкили олмаг чох хаталы ишдир.

Рүстәм бәј. Доғрудур, бирдән артыг-әскик сөз сөјләдин, бәлаја дүшдүн. Зарафат дејил, һәмишә вәзирләр габағында, бә'зән падшаһ һүзурунда данышачагсан.

Мећди бәј. Ағыздыр, бир хаталы сөз бурахды, ичиндән гәмбәргулу чыхды.

Мәшәди Сәмәд. Бириниз сојугдан дәм вурурсунуз, о бириниз данышыг горхусундан, лакин һеч бириниз әсли мәтләбә јахын дүшмүрсүнүз. Сәфдәргулу бәј бир күн пловсуз олмаз. Һәлә бунун туршулу говурмасы, долмасы вар.

Вәли бәј. Күфтәси вар.

Рүстәм бәј. Довғасы вар.

Саша бәј. Бозбашы вар.

Сәфдәргулу бәј. Сизин деməјинизә көрә о јекәликдә шәһәрдә бунлары биширән тапылмајачагдыр?

Күлүшүрләр.

Мећди бәј. Кәлсәнә ашпаз Голубјакин сәнә бир пити дә гојсун. Ја шам кабабы да биширсин?!

Сәфдәргулу бәј. Заказ верәрәм, биширәр. Вот тебе на.

Мећди бәј. О да сәнә дејәр: мән говурмачы Чәби дејиләм, вот тебе на.

Күлүшүрләр.

Вәли бәј. Русијада бир бишмиш тапмазсан ки, она донуз әти гатмасынлар. Чаным, аллаһын кәләм сују боршу истәјирсән, ичиндән сосиска чыхыр.

Сәфдәргулу бәј. Сиз өләсиниз, шогәрибин адыны чәкәндә үрәјим буланыр. Нә јахшы мәни сечмәјибләр. Всјо к чорту. Вот тебе на. Нәби, ашпаза де, плову чәксин.

Һамы. Сағ олсун бизим депутат бәј!

Мећди бәј. Госпада, чүмә ахшамы бу күнкү кефин ма'бәди биздәдир. Рәһим, Кәрим, сиз дә кәләрсиниз.

Рәһим. Мећди бәј, мән дә сизә сөз верирәм ки, она кими бир рәнк *(һава)* ичад едим, орада чаларам, хошунуза кәлсә адыны «Рәнки-дибдат бәј» гојарыг.

Рүстәм бәј. — Ај сағ ол!

Кәрим. Мән дә бир тәсниф дүзәлдәрәм, охујарам. Бәјәнсәниз адыны «Тәснифи-дибдат бәј» гојарыг.

Мећди бәј. Достум, ешидирсәнми, даћа сәнин үчүн өлүм јохдур. Зејнал бәј мүвәггәти депутат бәјдир, сән исә дүнја дурунча. Сағ олсун Сәфдәргулу бәј!

Ћамы. Сағ олсун Сәфдәргулу бәј! Ура...

Нәби. Аға, сүфрә ћазырдыр.

Сәфдәргулу бәј. Госпада, сүфрәјә бујурунуз.

Рәћим чалыр, Кәрим гавал вурур, ћамы јемәк отағына кечир.

пәрдә

ЛАЧЫН ЈУВАСЫ

Драма 3 пәрдәдә

ИШТИРАК ЕДӘНЛӘР

Әмираслан аға — 50 јашында бөјүк мүлкәдар
Чаћанкир аға — онун оғлу, 22 јашында, болшевик.
Пәричаћан ханым — онун гардашы гызы, Чаћанкирин нишанлысы, 20 јашында.
Көвћәр ханым — Әмираслан ағанын арвады.
Әдил бәј — Чаћанкир ағанын дајысы, болшевикләрин тәрәфдары.
Ћади ләләә — Чаћанкирин ләләси.
Сәлим бәј, Ћејдәр бәј, Мухтар бәј, Мећрәли бәј } Бәјләр.
Ћачы Имангулу — тачир, 60 јашында.
Молла Садыг — ахунд.
Чәфәргулу — голчомаг.
Сәнәм, Сәфәр, Әћмәд } Әмираслан ағанын хидмәтчиләри.

Бир нечә гошун әћли, бир нечә кәнд әћли.

БИРИНЧИ ПӘРДӘ

Ћадисә илк баћарда, бөјүк мүлкәдар Әмираслан ағанын дағ дөшүндәки кәндиндә ваге олур. Кәндин үст тәрәфиндә ћасарланмыш әски бир көшк (гала), онун јахынлығында Әмираслан ағанын еви. Сәћнә Әмираслан ағанын отағыны көстәрир. Отағын дивarлары вә сәгфи Фирдөвсинин «Шаћнамә» әсәринин гәћрәманларының рәсми илә мүсәввәр, пәнчәрәләрин шүшәләри рәнкбәрәнкдир. Ачыг пәнчәрәләрдән дағлар, чај вә гала көрүнүр.